

Tõnis Lukas

Teie 20.03.2024

tonis.lukas@riigikogu.ee

Meie 22.04.2024

nr 1-7/430-2

Vastus Riigikogu looduslike pühapaikade toetusrühma pöördumisele

Maardu külas asuv ohverdamiskoht Hiimets on looduslik pühapaik, kus on tihedalt põimunud kultuuri- ja looduspärand. Kuni 2019. aastani olid looduslikud pühapaigad kui kultuskohad kaitstud arheoloogiamälestisena. Pärast muinsuskaitseaduse jõustumist 1. mail 2019 algatas Muinsuskaitseamet menetluse, et määrata mälestisele piir, lähtudes kultuuriministri 15.05.2019 määrusest nr 23 „Mälestise liikide ja muinsuskaitseala riikliku kaitse üldised kriteeriumid ning muinsuskaitsealal asuvate ehitiste väärtusklassid“. Muinsuskaitseamet ja Kultuuriministeerium ei ole oma kultuuripärandi kaitse otsustes vabad, vaid peavad mälestisele sobivat kaitset määraes lähtuma määruse ja muinsuskaitseaduse nõuetest.

Pühapaiga riikliku kaitse tingimustele vastavust hinnatakse kolme üldise kriteeriumi (selektiivsus, originaalsubstantsi säilivus, tehniline seisukord) ja kolme ajaloolise loodusliku pühapaiga kriteeriumi (vanus, kirjaliku ja/või pärimusliku teabe olemasolu, pärimuse või tavade järjepidevus) alusel.

Reeglina on looduslikud pühapaigad konkreetsed kivid, allikad, puud või looduses eristuvad künkad ja rabasaared, mille piiritlemine ei ole keeruline. Maardu hiimetsa kohta on arhiiviandmetes säilinud mitmeid pärimuslikke teateid, kus hiimetsa asukohta ja ulatust on kirjeldatud mitmeti - kohati on juttu alast Saha teest Maardu järveni, osade teadete kohaselt hõlmab see ka järve ennast; kirjeldused räägivad Maardu mõisast lääne pool asuvast alast, kus asub ka ohvrikive ja -allikaid. Arhiiviandmete põhjal ei ole üheselt selge, kas on mõeldud kogu ala või mingit kitsamat ala selle sees. Samuti ei ole üheselt mõistetav, kas ja mil määral on hiiekoht seotud metsa olemasoluga - osade teadete põhjal oli tegemist püha alaga, mis oli seotud ka teiste loodusobjektidega (kivid ja allikad), mitte ilmtingimata metsaga.

Aja jooksul toimunud tegevused on piirkonna puutumatust ja looduslikku säilimist kahjustanud. Mõju on avaldanud kuivendustegevus ja Maardu järvevee muutused. Nõukogude ajal, vaatamata riiklikule kaitsele, rajati mälestise alale kaks elektriliini, gaasitorustik ja veejuhe Jõelähtme jõest Maardu järveni. 1990. aastate alguses rajati sinna lähedal asuvate kortermajade heitvee puhastusseadmed. Metsa säilimist on mõjutanud ka 2011-2012 aastatel toimunud raied.

Lisaks sellele, et arvestatakse hiieala sisulist väärtust, nõuab muinsuskaitseaduse § 3 lg 8, et otsustamisel leitaks erinevate väärtuste ja huvide õiglane tasakaal. Lähtuda tuleb mälestise kehtestamise hetke (2024. a seis) olulistest ja asjakohastest andmetest jm olulisest, sh maaomanike õigustatud huvidest.

Mälestisele piiri määramisel arvestatakse nii 2020. aastal koostatud eksperdihinnangus välja toodud erinevaid ajaloolisi kaardimaterjale ja kirjeldusi¹, kultuuriministri 1998. a määruse punkti 326 alusel seni kehtinud piiri (selles sätestatud viide eelmisele mälestise numbrile 189), kui ka hiiemetsa alaga seonduvaid töid ja tegevusi erinevatel aegadel, mis on mõjutanud ala kultuuriväärtuse säilimist, rikkumist või hävimist. Arvestati ka kultuuriministrit nõustava Muinsuskaitse Nõukogu ja Muinsuskaitseametit nõustava Ajalooliste looduslike pühapaikade eksperdinõukogu seisukohti. Alaga tutvuti koha peal 14.03.2024.

Pikalt kestnud menetluse käigus on kaalutud mitmesuguseid alternatiive Maardu hiiemetsa piiride määramiseks. 2023. aasta lõpus hinnati ala vastavust arheoloogiamälestise kriteeriumitele ning loobuti ala kaitsmisest arheoloogiamälestisena, kuna seal ei ole teadaolevalt arheoloogilist kultuurikihti. 2024. aastal esitas amet Kultuuriministeeriumile ettepaneku, kus mälestise ala moodustab selle paremini säilinud osa Maardu mõisa ja ohvrikivi vahelisel alal, kus lisaks vanemale metsale paiknevad pärimuslikes teadetes oluliste maastikuobjektidena esile toodud allikad ja kivid. Sellisena ilmestab mälestise ala kogu ohverdamiskoha kompleksi väärtusi tervikliku kogumina. Mälestise alalt olid välja jäetud nii raietega kahjustatud alad kui ka vähem terviklikult säilinud põhjapoolne ala. Arvestati ka sellega, et 2011. aastal andis Muinsuskaitseamet omanikule lageraieteks loa.

Piiride määramisel lähtutakse eesmärgist anda riiklik kaitse sellele osale hiiemetsast, mis on kõige paremini säilinud ja vastab riikliku kaitse eeldustele. Ühtlasi on eesmärgiks leida kompromiss erinevate huvide vahel ning võtta arvesse nii ala kultuuriväärtust kui ka kitsendusi, mida selle kaitse toob kaasa omanikule. Eesmärk on koostöös omanikuga tagada, et hiiela tuumik oleks hoitud ja sinna oleks ligipääs kõigile, kes soovivad ajaloolises looduslikus pühapaigas viibida ja sellest osa saada.

Kultuuriministeerium on esitanud ettepaneku Vabariigi Valitsuse tööprogrammi, et keskkonnapiirangute hüvitusmeetmele sarnane meede töötataks välja ka looduslikele pühapaikadele. Oleme seisukohal, et sarnaselt keskkonnapiirangute hüvitamisele võiks ka looduslike pühapaikadena kaitstavate metsade omanikel olla võimalus hüvitist taotleda olukorras, kus avaliku hüve hoidmise tõttu on neile kuuluval metsamaal majandustegevus olulisel määral takistatud. Analüüsimise tehnilisi ja rahalisi võimalusi vastava meetme välja töötamiseks ning oleme tänulikud, kui Riigikogu looduslike pühapaikade toetürühm meie seisukohta jagab ning meetme kujundamisel toetab.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Heidy Purga
minister

Reesi Sild 628 2381
Reesi.Sild@kul.ee

¹ https://register.muinas.ee/ftp/LPP/Muu/Maardu_hiiemets.pdf.